

Klatter fra en hængning

af Christian Braad Thomsen

Den polske instruktør Krzysztof Kieslowski (født 1941) har det sidste ti år været sit lands mest fremtrædende og mest kritiske filmkunstner. Nok er Andrzej Wajda et internationalt mere kendt navn, men hvor Wajda synes at være gået i en slags indre eksil og koncentrerer sig om mere ufarlige historiske film, stiller Kieslowski altid pinagtigt skarpt på Polens nutid, og hvor Wajda stadigt oftere fortæller med en rutinepræget svulstighed og sentimentalitet, er Kieslowski en velgørende nøgtern og blufærdigt underdrejet instruktør sådan som det nu kan opleves med hans seneste *En lille film om kunsten at dræbe*.

Helt ud i filmens titel fremgår det, at Kieslowski er minimalist. Hans film er 'lille', han økonomiserer ekstremt med sine virkemidler, han fortæller uden de store armbevægelser og med en fåmælted, der er sjældnen i vore dage. Og alligevel (eller netop derfor) gør hans film det voldsomste indtryk.

Warszawa af i dag er filmet så trøsteløst som helvedes forgård. Filmen er holdt i overvejende grøngule farver, og foran linsen har Kieslowski desuden benyttet et filter, der næsten konstant får dele af billedet til at glide over i sort. Filmen udspiller sig i et forstadskvarter mellem højhuse af beton og mudrede,

opblødte marker, der venter på at blive erobret af en form for civilisation.

De indledende billeder viser en død rotte og en hængt kat, og i filmens første, lange forløb klipper Kieslowski tilsyneladende formålsløst mellem en 19-årig dreng, der driver om på må og få, en taxachauffør, der venter på kunder, samt en ung jurist, der tøvende består den afgørende prøve og får sin bestalling som advokat. Drengens problem er at få kontakt med mennesker overhovedet, taxachaufførens at undgå de drukkenbolte, der byder sig til, og advokatens en tøvende konflikt mellem et samfundets tro på straffens nødvendighed og hans egen mistillid til, at mennesker skulle blive bedre af at blive straffet.

I løbet af filmen skal de tre personer mødes på det mest skæbnesvangre: drengen overfalder taxachaufføren og slår ham ihjel for at kunne invitere sin veninde på køretur til bjergene, advokaten får derved sin første store forsvarsopgave, som han klarer med glans. Men selv den bedste forsvarstale kan ikke forhindre den uafvendelige udgang, at drengen dømmes til døden.

Døden

Den mest sviende falliterklæring for et 'socialistisk' samfund er dets oprethol-

delse af dødsstraffen. Ifølge socialistisk tankegang er mennesket overvejende et samfundsprodukt, f.eks. i den forstand at menneskelig ondskab udspringer af et ondt samfund, og jo bedre vi derfor får det, jo bedre mennesker bliver vi. Dette er den ganske fornuftige begrundelse for indførelsen af et socialistisk samfundssystem baseret på menneskers behov for udvikling i stedet for på kapitalens udviklingslove. Og i netop sådan et samfund bliver hver eneste dødsdom over et enkelt menneske samtidig en dødsdom over samfundet som helhed. Hver eneste dødsdom betyder nemlig en opgivelse af drømmen om at skabe så rimelige sociale forhold, at mennesker ikke drives til at foretage urimelige sociale handlinger som f.eks. at slå ihjel for vindings skyld.

Dette er perspektivet i Kieslowskis film, men han skilter ikke med det. Han har ikke villet lave en intellektuel debatfilm for eller imod dødsstraffen. Overhovedet at ville gå ind i en debat om liv kontra død synes et forræderi mod livet. Han har i stedet villet lave et kunstværk så uafrysteligt, at det effektivt lukker munden på de snakkesagelige og debatlystne – og det tør siges at være lykkedes.

Kieslowski har ikke gjort det nemt for sig selv. Han har f.eks. ikke valgt nogen særlig sympatisk fyr til filmens hovedrolle, og han gør intet fårsøg på at forklare, hvorfor den 19-årige bliver morder. Han viser tværtimod mordet på taxachaufføren i dets mest pinagtigt udtrukne detaljer: det er ikke så nemt endda at slå et menneske ihjel, det tager tid, vi klynger os alle til livet, så ussel det end måtte være. Der skal bruges både reb og knibbelslag og til sidst en tung sten, mens offeret har en sæk over hovedet, så morderen ikke for alvor ser, hvad han gør, før blodet pibler ud gennem sækken.

Da mordet er overstået og forbryderen arresteret, viser Kieslowski heller ingen scener i retssalen. Han viser ikke den debuterende forsvarsadvokats indlæg, men lader bagefter en af dommerne lykønske den ulykkelige advokat med, at selv om klienten må dø, så var advo-

katens præstation til ug. Overhovedet at indlade sig på hvad der kan siges for eller imod dødsstraf, ville være med til at give dødsstraffen et stænk af rimelighed, i det mindste teoretisk.

I stedet koncentrerer Kieslowski sig med minutøs omhu om selve henrettelsesproceduren. Endnu engang skal et menneske bringes ud af denne verden, og i modsætning til sidst sker det nu efter alle kunstens regler. Alle detaljer skal fungere, alle ritualer overholdes inklusive drengens sidste cigaret, det eneste, han for alvor får lov at nyde i denne film, så kemisk rensset for elementær livsnydelse. Han kan endda roligt bede om en uden filter, dø skal han jo alligevel. Til slut placeres med professionel selvfølge en balje under ham for at opsamle den tyndskid, der rutinemæssigt forventes at blive hans sidste livsyttring.

Og hvad filmen da indsætter, ikke som intellektuel argumentation imod dødsstraffen og ikke som følelsesladet indignation imod disse livsvilkår, er, hvad teologen K. E. Løgstrup ville have kaldt de elementære, spontane livsyttringers ret.

Netop i en film, hvor livet er skruet ned på vægeblus, virker disse spontane livsyttringer så meget stærkere, hvadenten de nu ytrer sig i form af kageklatter, drengen med sin ske smatter hen på vinduet i et konditori for at signalere til et par piger uden for, eller i form af de klatrer, der drypper fra ham, da han dingler i galgen. Filmen består af sådanne klatrer fra helvedes forgård, og dem kommer vi til at holde af. I dem ligger dens liv.

Det personlige

En lille film om kunsten at dræbe er første film i en serie, som Kieslowski arbejder på om de ti bud. Den næste er allerede færdig og handler om kærlighedsbudet, og hvis Kieslowski kan holde niveauet, står vi foran et meget bemærkelsesværdigt projekt i moderne filmkunst, måske sammenligneligt med Eric Rohmers 'moralske fortællinger'.

Vi bed første gang mærke i Kieslowski med den finurlige tragikomedie *Jeg - en filmamatør* (1979) om en ung arbejder, der anskaffer sig et super-8 kamera i anledning af sit barns fødsel for at forvige livets store øjeblikke. Han laver både familiefilm og firmafilm, men gør efterhånden den bitre erfaring, at hvad han selv finder markant at filme, støder voldsomt an mod de herskende normer i familien og på arbejdspladsen. Det kamera, der skulle hylde livets fælleskab, fører i stedet til bitter ensomhed, der kun midlertidigt oplødes ved, at hans film vinder festivalpriser.

Krysstof Kieslowski

Født 1941. Uddannet fra filmskolen i Lodz 1969. Instruerede 15 kortfilm i perioden 1969-78. *Spillefilm: Pedestrian Subway* (TV-film, 1973). *Personel* (1975, Grand Prix på Mannheim-festivalen). *The Scar* (1976, prisbelønnet på Gdansk-festivalen). *Jeg - en filmamatør* (1979, Grand Prix og den internationale kritikerpris på Moskva-festivalen, Grand Prix på Chicago-festivalen). *Talking Heads* (dokumentarfilm, 1980). *Blind Chance* (1982). *Blind Kærlighed/No End* (1984). *En lille film om kunsten at dræbe* (1987, juryens specialpris og den internationale kritikerpris på Cannes-festivalen samt Felix-prisen i Berlin som bedste europæiske film 1988). *Jeg - en filmamatør* og *Blind kærlighed* har haft Danmarks-premiere på Grand-teatret og er desuden vist af TV. De øvrige film er opført under deres internationale titler. Af disse har *Blind Chance* været vist under en polsk filmuge på Carlton-teatret.

En lille film om kunsten at dræbe

Krotki film o zabijaniu. Polen 1987. Instr.: Krysstof Kieslowski. Manus: Krysstof Kieslowski, Krysstof Piesiewicz. Foto: Malgorzata Jaworska. Klip: Zbigniew Preisner. Prod.: Ryszard Chutkowski, Film Unit 'Tor'. Medv: Miroslaw Baka (drengen), Kryzstof Globisz (advokaten), Jan Tesarz (taxachaufføren). Udl.: Camera Film. 85 min. Prem.: Grand.

Kieslowski har sikkert lagt meget af et selvportræt ind i billedet af den unge filmamatør. Han har i hvert fald det til fælles med sin hovedperson, at de ikke har brug for store budgetter og fornemt udstyr for at lave film, der ryster deres omgivelser.

Og dette burde vække til eftertanke på f.eks. Det danske Filminstitut, hvor man jo stort set har valgt at kapitulere over for politikernes almindelige kunstangst og har reduceret vor filmproduktion til det helt uantagelige ved hellere at ville lave en dyr og ligegyldig prestige-film end risikere fem vedkommende og personlige film for det samme beløb.

I en sådan situation er det vigtigt at gøre opmærksom på, at det altid er de små, personlige film og ikke prestige-produkterne, der bringer filmkunsten videre og indskrives sig i dens historie. Det gjaldt for den italienske neorealisme og den franske Nouvelle Vague, det gjaldt for den engelske Free Cinema og den brasilianske Cinema Novo, det gjaldt for den tyske Bubi's Kino, for den amerikanske Regional Cinema og for det tjekkiske tøbrud.

Og det gælder den dag i dag, hvor der stadig findes enkeltstående filmkunstnere med mod på og styrke og talent til at lade den personlige film overleve i små enklaver i udkanten af massekulturen: Krysstof Kieslowski i Polen, Jim Jarmusch i USA, Terence Davies i England.

Deres film er som små gyldne klatrer fra den hængning, som TV- og statskulturen i disse år foranstalter på de levende billeders medium. Lad os værne om disse klatrer. I dem overlever filmkunsten.